

СОЦИОЛОГИЈА И НАШЕ ВРЕМЕ

* Иришки Венац, 11-12. јун 1998.*

Вера Марковић
Институт друштвених наука
Београд

UDK: 32.019.52
Прегледан научни рад
Примљен: 12. 06. 1998.

ЛЕГИТИМИТЕТ И ПЕРЗИСТИРАЈУЋЕ ВРЕДНОСНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Аутор најпре доводи у везу доминантне вредносне оријентације у последњој деценији социјализма с одговарајућим прокламованим друштвеним циљевима-вредностима, праћећи тенденцију постепене делегитимације система, кроз ерозију кореспондирајућих вредности. Промене у партијском врху крајем осамдесетих доносе нове легитимизацијске принципе, захваљујући којим политичка елита усешно пролази период увођења плурализма, ослањајући се на перзистирајуће вредносне оријентације.

Кључне речи: *вредносне оријентације, легитимитет.*

У периодима глобалних промена које прате слом комунизма као реалног пројекта, питање легитимитета намеће се као централно питање. Југославија у томе није никакав изузетак. Растући дефицит легитимитета старог поретка, који се повећавао последњих деценија његовог трајања, увео је југословенско друштво у стање превредновања, дубоких поларизација, непомирљивих сукоба различитих политичких лојалности.

Моћ и послушност - два лица политике - чине да и формуле којима се политичка моћ легитимише имају двоструку функцију. С једне стране, оне управљачким групама омогућавају да моћ којом располажу доведу у везу са правним и етичким принципима око којих постоји шири друштвени консензус; с друге стране, транспарентност легитимацијских формула поданике промовише у учеснике друштвеног консензуса око општих и заједничких принципа "добре владавине". Ови принципи не морају бити свесно и активно прихваћени као рационални и правични, чак не морају бити ни јасно експлицирани, већ се могу изражавати кроз прихватање институција, процедура, као и кроз одговарајућа усаглашена мњења (Подунавац, 1988).

Упркос још увек неразрешеним теоријским полемикама око могућности и модалитета емпиријске валидације легитимитета, овакво схватање природе легитимационих формула отвара широко поље емпиријске анализе легитимизирајућег (односно делегитимизирајућег) значаја истраживања јавног мњења, доминантних вредносних оријентација, политичких ставова и изборног понашања. Разликовање подршке политичкој заједници, политичком режиму и влади (Easton) уводи анализу нивоа подршке у методолошки

нацрт за испитивање про-систем оријентације и олакшава операционализацију легитимизирајућих (делегитимизирајућих) садржаја.

Јавно мњење може бити један од могућих критеријума за утврђивање легитимности власти - нужна, али не и довољна мера легитимитета. Михаиловић (1997) сматра да је притом неопходно разликовати слободно формирано и заинтересовано јавно мњење од изманипилусаног или апатичног. У овом другом случају, нормативна анализа и анализа вредносних оријентација могу дати нужан коректив.

Анализа емпиријске евиденције о преовлађујућим вредносним оријентацијама и о њиховој корелацији са прокламованим друштвеним циљевима-вредностима, на својствен начин вреднује присуство неопходних услова за латентни, прећутни консензус око базичних принципа функционисања заједнице. Преовлађујуће оријентације и истакнути друштвени циљеви-вредности по правилу су у односу међузависности. У релативно стабилним периодима, политичка социјализација појачава консензуалне елементе вредносних оријентација, доприносећи, како одржавању и јачању њихове легитимизирајуће функције, тако и стварању вредносних "репера" који појединцу олакшавају оријентацију и адекватно обављање друштвених улога. Узајамни утицај појачава повезаност преовлађујућих оријентација и друштвених циљева-вредности, повратно делујући на јачање стабилности система.

У социјалистичком периоду, легитимизацијски принципи били су ослоњени на "тековине народно-ослободилачке борбе и социјалистичке револуције", односно, на прокламоване друштвене циљеве-вредности: социјализам, друштвено самоуправљање, независност, националну равноправност, социјалну једнакост, политичко јединство. Независност је подразумевала несврстаност као спољно-политичко опредељење, политичко јединство односило се на политички монизам и водећу улогу Савеза комуниста. Кореспондирајуће вредносне оријентације, судећи према одговарајућој емпиријској евиденцији, биле су нерелигиозност, хуманизам, отвореност према свету, егалитаризам, оријентација према друштвеном власништву, модернизам, колективизам, самоуправна оријентација и прометејски активизам (Пантић, 1977). Факторска анализа вредносних садржаја издваја про-систем оријентацију (позитиван однос према самоуправљању, радничкој класи и Савезу комуниста), егалитарну оријентацију и централизам (Шибер, 1974). С. Михаиловић (1989) операционализује просистем оријентацију као прихватање водеће улоге Савеза комуниста, позитиван однос према Савезу комуниста и према социјализму.

Иако су кореспондирајуће (социјалистичке) вредности биле доминантне, а друштво у великој мери вредносно хомогено, и у периоду пре јаснијег манифестовања друштвене кризе могла се регистровати блага вредносна диференцијација. Она је углавном пратила границе социјалних слојева и политичког активизма. Најинтензивније прихватање кореспондентних вредности по правилу је регистровано међу политичким и привредним руково-

диоцима, стручњацима, припадницима виших слојева, члановима Савеза комуниста. Напредовањем друштвене кризе, укупан обим прихватања системских вредности се смањује, линије вредносне диференцијације померају се постепено са статусних према регионалним, националним и професионалним обележјима, да би се најзад, непосредно пре дезинтеграције монистичког система, границе вредносне диференцијације готово у потпуности поклопиле са границама република, односно националном и верском припадношћу грађана.

Шира листа индикатора про-систем оријентације (Марковић, 1994) обухватала је прихватање социјализма као бољег од других поредака, позитиван однос према Савезу комуниста, прихватање демократског централизма и политичког монизма. Секундарна анализа релевантне емпијске евиденције из последње деценије пред распад монистичког система (1980-1990), према изложеним индикаторима, показује неколико значајних правилности.

Судећи према подацима, кроз период посматрања одвијало се преиспитивање централног системског опредељења - прихватања социјализма као најбољег пута развоја нашег друштва - од већинске подршке, преко мњењске подељености између потпуног и условног прихватања (уз нужне широке реформе), до подељености између условног прихватања и потпуног ускраћивања подршке социјалистичком систему. Преиспитивање подршке социјализму брже се одвијало у развијенијим републикама али је, све до краја периода посматрања, либералистичка реформа социјализма ипак имала више присталица у свим југословенским републикама од државног социјализма или обнове грађанског друштва.

Самоуправна оријентација била је почетком осамдесетих година доминантна оријентација, раширенија у развијенијим срединама и у вишим и средњим друштвеним слојевима. Средином осамдесетих, долази до изненадне и потпуне инверзије - у развијенијим срединама раширеност самоуправне оријентације постаје обрнуто пропорционална образовном, социјално-професионалном и материјалном статусу, што се између осталог може тумачити и успоном нове привредне и управљачке елите и наступајућом прерасподелом економске и политичке моћи. У мање развијеним срединама, самоуправна оријентација постепено еродира, без упадљивијег пораста обима самоуправне оријентације, али уз пораст конфузије око самоуправљања као вредности.

Однос према Савезу комуниста анализиран је на основу емпијске евиденције о броју чланова, спремности за укључивање у ову организацију и спремности да се она напусти, процене угледа, процене усклађености политике Савеза комуниста са интересима већине, залагања за реформисање Савеза комуниста у складу са друштвеним променама, прихватања или неприхватања водеће улоге Савеза комуниста и политичког монизма. Подаци указују на готово праволинијско опадање угледа Савеза комуниста, смањивање спремности за укључивање и пораст спремности за напуштање орга-

низације, посебно у економски развијенијим срединама и међу испитаницима повољнијег статуса. Критичност према Савезу комуниста постепено и континуирано расте, али уз карактеристичну правилност - у мање развијеним срединама израженије је залагање за реформе Савеза комуниста, у развијенијим срединама решење се види у увођењу политичког плурализма.

Већ је поменуто да је једна од доминантних вредности социјалистичког периода била социјална једнакост, која је готово без остатка садржајно испуњавала појам социјализма за не мали бој грађана. Неки је аутори сматрају централном културном вредношћу, оцењујући имплицитну културу југословенског друштва као егалитарну (Жупанов, 1970). Егалитаризам "једнаких стомака" био је широко прихваћен као суштина комунистичке идеологије у неразвијеном, традиционалном друштву и остао једна од озбиљних сметњи модернизацији друштва и економској либерализацији. Иако вулгарни егалитаризам није био део прокламованих друштвених циљева-вредности, већ је било прокламовано стимулисање рада и награђивања према раду, респектовање обима и интензитета егалитарне оријентације приморавало је идеологе режима на егалитаристичке кампање законског лимитирања распона у зарадама, чак и на испитивање порекла имовине. Овакви уступци утицали су на стварање неконзистентних и противречних очекивања, али су истовремено резултирали значајним додатним легитимационим учинцима, посебно међу социјално депривираним слојевима.

Испитивања ставова према социјалним разликама показивала су неконзистентност и слабу обавештеност, посебно међу егалитарно оријентисанима, што указује на утилитарност ових ставова и њихову засићеност социјалном пожељношћу (у смислу "исправне линије критике нежељених појава"). Стога се ставови према социјалним разликама у социјалистичком периоду пре могу окарактерисати као вербални изрази политичке подршке, него као развијени ставови у пуном смислу. Истраживања указују на повезаност егалитаризма са етатизмом и традиционализмом, што ствара кохерентну основу за везивање економских очекивања нижих социјалних слојева за патернализам ауторитарне државе. Емпиријска испитивања егалитаризма као вредносне оријентације у периоду социјализма показују да су носиоци егалитаризма били пре свега пољопривредници и мануелни радници нижих квалификација, нижег образовања и материјалног статуса. Укупан обим и интензитет егалитаризма благо се смањују у последње две деценије социјализма, уз пораст обима не-егалитарне оријентације блажег интензитета у мање развијеним републикама и пораст анти-егалитарне оријентације у најразвијенијим.

Судећи према подацима, у последњој деценији монизма одиграле су се значајне промене у структури и садржају подршке прокламованим друштвеним циљевима-вредностима. Генерално посматрано, период вредносног преиспитивања почео је доминантном подршком систему, а завршио се њеним ускраћивањем или озбиљним условљавањем. Линије вредносне дифе-

ренцијације помериле су се са статусних обележја на републичке границе. Најзад, опадање подршке систему било је праћено релативно конзистентном подршком алтернативном, плуралистичком политичком пројекту само у најразвијенијим републикама (пре свега у Словенији). У осталим републикама перзистирало је неконзистентно опредељење за политички монизам без поверења у владајућу странку, самоуправна оријентација је напуштена без јасније другачије визије управљања, егалитаризам перзистира, уз садржајно испражњено, али још увек присутно, декларативно опредељење за социјализам.

У условима ерозије подршке политичком систему и вредносним ослонцима на којима базира свој легитимитет, у Србији се догађа значајна промена – долази до политичке смене у оквиру комунистичке политичке елите. Власт преузимају одлучнији, борбенији кадрови, спремнији да сачувају власт. Доминација безусловне воље за власт је заправо карактеристика политичких елита у аутократским системима, у којима је по правилу успешнија она елита код које је ова воља за власт елементарнија, снажнија, у мањој мери омеђена разним скрупулама и обзирима (Антонић, 1993). Нова партијска елита већ у обрачуну са дотадашњим партијским руководством Србије (посебно кроз фазе “антибирокупатске револуције” и “догађања народа”), а касније и са партијским и државним руководством осталих југословенских република и федерације демонстрира организованост и снагу, али и нетолеранцију, презир према “компромисерству”, непоштовање законитости, спремност за коришћење ванинституционалних и неуставних метода борбе, метода условаљавања, притисака, наметања решења. Она се већ у начину пробијања на политичку сцену легитимисала пред грађанима Србије као организована снага, спремна да користи сва средства у остваривању циљева, који су у првој фази дефинисани (национално-популистички) као повратак националног самопоштовања и поштовање народне воље. Оваквим наступом, нова елита је задобила поверење грађана, а њен лидер је изазвао снажну, готово општу и дуготрајну фасцинацију, којој су подлегла и већина дотадашњих идеолошких противника.

Први вишестраначки избори у Србији, за већину бирача, имали су карактер плебисцитарног опредељивања за очување континуитета са претходним политичким системом. На то указује, између осталог, већинско опредељивање бирача за Социјалистичку партију Србије, која се на првим вишестраначким изборима позиционирала као партија континуитета. Социјалистичка партија Србије освојила је чак 78% посланичких мандата у првом сазиву вишестраначке скупштине (захваљујући, додуше, и већинском изборном систему, “изборној географији” и медијском монополу, али и гласовима готово половине од укупно пет милиона бирача). У прилог “плебисцитарности” гласања говори и податак да је готово две трећине бирача донело изборну одлуку пре почетка предизборне кампање (Михаиловић, 1991). Опредељивање за СПС, судећи према истраживању Института друш-

твених наука из 1991. године, мотивисано је пре свега уверењем да ће ова странка и њен лидер бити чврста брана променама које доноси напуштање социјализма, а које се антиципирају као застрашујуће понављање трауматичне историје - нарушавање братства и јединства, угрожавање целовитости државе, сурова економска експлоатација и беспопштедна конкуренција, сужавање радних и социјалних права. Евидентна је убедљивост изборне стратегије очувања континуитета (под примереним слоганом - "С нама нема неизвесности") за доминантну групацију - бираче код којих персистирају вредносне оријентације претходног система.¹

Изборне присталице социјалиста, према подацима из овог истраживања, одликује висока ауторитарност, естатизам, оријентисаност на друштвену својину, залагање за социјалну сигурност и социјалну једнакост. Судећи према подацима, на првим вишестраначким изборима у Србији бирачи су, заснивајући своја политичка очекивања на персистирајућим вредносним оријентацијама, дали легитимитет континуитету са претходним системом.

У периоду од првих вишестраначких избора до данас, изборна база владајуће странке и њених коалиционих партнера остају друштвени слојеви чије одређивање је пре "социјално" него политичко, вођено привидом залагања за социјалну правду и за заштиту права слојева неспремних за тржишну конкуренцију. Потреба бирача за сигурношћу и патерналистичком заштитом, с једне стране, и увек изнова демонстрирана снага и одлучност владајуће странке у обрачунама с виртуелним и стварним непријатељима, друге стране, одржавају социјални компромис заснован на перистирајућим вредностима. Новија истраживања показују да присталице владајуће странке и њених коалиционих партнера и даље, значајно мање од општег просека, прихватају вредности кореспондентне парламентаризму - демократију, не-ауторитарност, либерализам (Михаиловић, 1997).

Као последица одржавања консензуса владајуће елите и широких слојева бирача, у Србији је процес друштвене и политичке трансформације, као јединог излаза из дубоке кризе, отежан и готово паралисан. Прелазак на вишепартијски систем није суштински изменио структуру власти, будући да је владајућа партија задржала монопол политичке моћи, користећи државу као полугу своје власти, а парламент као алиби за плебисцитарну демократију (Голубовић, 1995). Упркос новопрокламованим демократским легитимационим принципима, одсуство друштвеног консензуса и политички аутизам владајуће странке не стварају ни минималне услове неопходне за њихову реализацију - није успостављена правна држава, нема институционализованог утицаја јавности на власт, нема слободе медија, својинска трансфор-

¹ Карактеристични коментари изборних одлука, регистровани у истраживању: "Добро се живи, а Милошевић и социјализам доносе мир" (службеник, до 29 година). "Уплашила сам се ових што хоће све да нешто мењају." (пензионисана НК радница). "Није ми се допала ширина промена које су понудиле опозиционе странке" (ПК радник, 50-59 година).

мација одвија се само парцијално и под нетранспарентним околностима. Уз "спољне околности" - слом привредно међузависног југословенског тржишта, рат, санкције, избеглице - демократска трансформација Србије изгледа удаљенија него што је била 1990. године.

У Србији су, стога, евидентно на делу двоструки легитимацијски принципи - прокламовани демократски принципи, али истовремено и практично-политички легитимизацијски принципи партијске државе, која је само променила истрошени идеолошки основ хомогенизације и мобилизације маса делотворнијим и мање апстрактним – очувања националног јединства и поштовања народне воље, без обзира на институционална и нормативна ограничења (односно, упркос њима).

Дискрепанција легитимацијских принципа евидентна је када се упореде циљеви прокламовани програмом и конгресним декларацијама владајуће странке с методама, имплицитним циљевима и ефектима њеног практично-политичког деловања. Према Основама програма Социјалистичке партије Србије, усвојеним на другом конгресу, одржаном у октобру 1992. године, ова странка је програмски опредељена за парламентаризам, развој демократије и тржишну економију; потпуну равноправност равноправност и широка колективна права националних мањина; правну државу, поделу власти, независно судство; борбу против монопола, посебно против монопола капитала и монопола моћи над културним установама и средствима масовне комуникације; за радничку самоуправу, хуманизацију рада и сигурност запослења; бесплатну здравствену заштиту и бесплатно школовање, активну социјалну политику, развој политичке културе дијалога и толеранције.

Истовремено, ова странка својим политичким деловањем кроз државне и парламентарне институције демонстрира систематско спровођење другачијих програмских циљева. Најважније одлуке по правилу се доносе изван парламента, без одговарајуће демократске процедуре и разматрања алтернатива; власт је централизована; систематски се подстиче национализам, ксенофобија и подозрење према националним мањинама и политичким противницима; спутава се предузетништво, одлаже приватизација, а политичка моћ убрзано прераста у економску, кроз нетранспарентне и нелегалне процесе; владајућа странка и њени коалициони партнери монополишу информисање и све важније установе културе, укључујући универзитет; социјална права су драстично редукована, незапосленост је надполовична. Ова неуспешност оправдава се последицама спољашњих притисака - "наметнутог" рата, "незаслужених" санкција, "међународне завере", дакле, вишеструке наводне угрожености нације и државе, која као императив намеће хомогенизацију и мобилизацију у сталној борби за одбрану угрожене егзистенције.

Под сенком двоструких принципа легитимације развија се специфична "мешовита" или прелазна политичка култура у којој су и демократска и ауторитарна оријентација опредељења релативне већине, у којој су економске оријентације подељене између еглитарне и либералне, уз значајно прису-

ство вредносне конфузије. Према истраживању Института друштвених наука (Михаиловић, 1997), изражена је вредносна непрофилисаност грађана (доминанија “мешовитих” оријентација), прихватање контрадикторних вредносних оријентација (демократске и ауторитарне, демократске и тоталитарне). Код значајног дела грађана уочавају се “флотантна” вредносна одређења, праћена збрком контрадикторних ставова који се провлаче као реликти комунистичке идеологије, уз истовремено постојање новофорсираних националистичких ставова – паралелно се прихвата став о “геноцидности” хрватског народа и тврдње да су сви људи једнаки, без обзира на нацију и веру; као решење проблема Косова прихвата се протеривање Албанаца, уз истовремену егзистенцију пацифистичких ставова (Биро, 1994). Уз ретрадиционализацију, која захвата готово све поре друштва, добијамо слику друштва које је на историјској прекретници скренуло на слепи колосек. Резултати новијих истраживања указују на изражене конфликти вредности, пре свега између модернизма и традиционализма, колективизма и индивидуализма, толеранције и нетолеранције (Пантић, 1996). Као последица продуженог вредносног конфликта који траје више од деценије, уз аномију, присутан је синдром носталгије за прошлошћу.

Синдром носталгије, праћен вредносном неконзистенцијом, није карактеристичан за прелазни прелазни период само у Србији. Истраживања у земљама транзиције потврђују сличне налазе о синдрому посткомунизма – смањивању ентузијазма за радикалну промену система, неспремност да се прихвати “социјална цена” промена, што све отвара простор за повратак симбиози слојева неспремних за тржишну конкуренцију и патерналистичке власти. Са даљим напредовањем кризе и одлагањем економских реформи, носталгични синдром јача, евалуација прошлости добија нове позитивне димензије. Упркос томе, апсолутна већина грађана Србије прихвата иреверзибилност промена које су започете увођењем парламентаризма (Марковић, 1997). Занимљиво је да процена вероватноће повратка политичком монизму није значајније повезана са образовањем и социјалним статусом што би било очекивано), већ пре свега са (негативном) антиципацијом будућности. Судаћи према резултатима истраживања, позитивна евалуација социјалистичке прошлости као главну упоришну тачку има готово неподељену преференцију концепта “социјалне државе”, посебно сигурност запослења и ширину тадашњих социјалних права.

Уз вредносни конфликт и носталгични синдром, значајна последица заустављања процеса демократизације друштва и продужавања прелазног стања без транспарентних знака правца и темпа изласка, свакако је и евидентан губитак подршке променама. На синтетичком показатељу односа према процесу транзиције (Михаиловић, 1997) мање од трећине грађана подржава промене, готово половина ускраћује подршку, док четвртина чак није у стању ни да се одреди према процесу који се одвија и његовим последицама.

Најдиректнији показатељ легитимитета - изборно понашање - показује опадање подршке и када је у питању систем, и када је у питању власт. У првом случају, реч је о порасту изборне апстиненције до натполовичног нивоа, уз преовлађујуће неповерење у институције система; у другом случају, реч је о значајном, континуираном смањивању упоришта владајуће странке у бирачком телу. Индиректни тест легитимитета показује перзистенцију носталгичне везаности за социјалне атрибуте претходног система и вредносне конфликти између старих и нових вредности, при чему талас ретрадиционализације доноси поново вредности потиснуте на маргину модернизацијским помацима оствареним у социјализму. Егалитаризам, који је у претходном систему заустављао економске реформе, али је био коришћен као резервни извор легитимизирајуће подршке, перзистира у статусно нижим слојевима, али се, продужавањем и продубљивањем кризе, шири и на друге социјалне слојеве.

Судећи према изнетим подацима, перзистирајуће вредности нису кореспондентне плуралистичком политичком систему, нити су усклађене са одговарајућим прокламованим легитимизацијским принципима владајуће странке, али су кореспондентне имплицитним принципима њеног практично-политичког деловања као чувара континуитета са претходним системом, па тако и гаранта спровођења специфичног "дрштвеног уговора" између власти и депривираних слојева. Пораст носталгије за претходним системом и социјалном сигурношћу коју је пружао, указује на постепену делегитимацију и на овом плану.

ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (1993), "Demokratija u Srbiji - stvarno i moguće", u: Antoniћ, S. i drugi, *Srbija između populizma i demokratije*, Institut za političke studije, Beograd.
- Biro, M. (1994), *Psihologija postkomunizma*, Beogradski krug, Beograd.
- Golubović, Z. (1996), "Društveni i kulturni milje: Jugoslavija od 1980. do 1990-ih godina", u: Golubović, Z. i drugi, *Društveni karakter i društvene promene u svetlu nacionalnih sukoba*, "Filip Višnjić, Beograd.
- Marković, V. (1994), "Odnos prema političkom sistemu u SFRJ 1980-1990", *Gledišta*, 1-6: 111-130.
- Marković, V. (1997), "Odnos prema prethodnom političkom sistemu", u: Mihailović, S. i drugi, *Između osporavanja i podrške*, Institut društvenih nauka, Beograd i Friedrich Ebert Stiftung, Germany.
- Mihailović, S. (1989), "Zbrka u glavi i strah u srcu: Omladina Jugoslavije krajem osamdesetih", u: Mihailović i drugi, *Deca krize*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- Mihailović, S. i drugi (1991), *Od izbornih rituala do slobodnih izbora*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- Mihailović, S. (1997), "Legitimitet političkog sistema treće Jugoslavije" u: Mihailović, S. i drugi, *Između osporavanja i podrške: Javno mnjenje Jugoslavije o legitimitetu*, Institut društvenih nauka, Beograd i Friedrich Ebert Stiftung, Germany.

- Pantić, D. (1977). "Vrednosti i ideološke orijentacije društvenih slojeva, u: Popović, M. i drugi, *Društveni slojevi i društvena svest*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- Pantić, D. (1996), "Konflikti vrednosti u zemljama tranzicije", u: Vidojević, Z. i drugi, *Socijalni konflikti u zemljama tranzicije*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- Podunavac, M. (1988), *Politički legitimitet*, Rad, Beograd.
- Šiber, I. (1974), *Socijalna struktura i politički stavovi*, Narodno sveučilište grada Zagreba, Zagreb.
- Županov, J. (1970), "Egalitarizam i industrijalizam", *Sociologija*, 1: 5-45.

Vera Marković

Institute of the Social Sciences

Beograd

Summary

LEGITIMACY AND PERSISTING VALUE ORIENTATIONS

The author makes connection between dominant value orientations with proclaimed social aims – values, in the last decade of socialism. Through the erosion of the corresponding values, he follows the tendency of progressive de-legitimization of the system. At the end of eighties, the change of the communist leadership brings new principles of legitimization. Thanks to that, the new political elite successfully passes through the period of introduction of the pluralism, using the persisting value orientations.

Key words: Value orientations, legitimacy, system, party rule.